

ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΑΡΣΑΚΕΙΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

*«Πάρτ' ἀνοιχτά, πάρτ' ἄγρυπνα,
τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου»*

μουσικοθεατρικό οδοιπορικό σε επτά πράξεις

D. Solomòs.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΑΡΣΑΚΕΙΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

«Πάντ' άνοιχτά, πάντ' άγρυπνα,
τά μάτια τῆς ψυχῆς μου»

Διονύσιος Σολωμός
(1798-1857)

Δευτέρα 12 Μαρτίου 2018
(19:30 - 21:00)

Αίθουσα Τελετών Α.Π.Θ.

Προλογίζει η αν. καθηγήτρια Κατερίνα Τικτοπούλου,
Τμήμα Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής Α.Π.Θ.

Η εκδήλωση πραγματοποιείται με αφορμή
τη συμπλήρωση 220 χρόνων από τη γέννηση του Ποιητή.
Με την υποστήριξη των Συλλόγων Γονέων-Κηδεμόνων
Αρσακείων Σχολείων Θεσσαλονίκης

«Πάντ' άνοιχτά, πάντ' άγρυπνα, τά μάτια τῆς ψυχῆς μου»

[μουσικοθεατρικό οδοιπορικό σε επτά πράξεις, βασισμένο σε κείμενα και διαλόγους τῆς εποχής]

- α. «ΖΑ! τὸ γῶς ποὺ σὲ στολίζει δὲν εἶναι, ἔχι, ἀπὸ τῆ γῆ»
- β. Τα παιδικά χρόνια στη Ζάκυνθο
- γ. Η κληρονομιά της Ιταλίας
- δ. Η επιστροφή στη Ζάκυνθο - Τα πρώτα ποιητικά γυμνάσματα
- ε. Το πέρασμα από τα Ιταλικά στα Ελληνικά
- στ. «Ελευθεροί Πολιορκημένοι»
- ζ. «Ύμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν»

[μουσική πλαισίωση από δύο χορωδίες με οκτώ μελοποιημένα ποιήματα τού Διονυσίου Σολωμού]

«Αντιῆ» Μίλη Θεοδωράκη || «Ξωθούλα» Νικολάου Μάνιζαρου || «Μητέρα Μεγαλέφυγη» Γιάννη Μαρκόπουλου
«Πρωτομαγιά» Μίλη Θεοδωράκη || «Ο θάνατος τῆς ἔρμωγῆς» Αποστόλη Βεκόπουλου || «Άκρα τοῦ τάφου σιαπῆ»
Γιάννη Μαρκόπουλου || «Τὸ γράμμα ἐπῆρα» Χρήστου Λεοντί || «Ύμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» Νικολάου Μάνιζαρου

Σύνταξη και επιμέλεια κειμένων: Λεωνίδα Κατσικαρίδης, Ελένη Κόντα, Μαρία Φωτίου
Διδασκαλία και Διεύθυνση χορωδίας: Αναστασία Γκίνη (Χορωδία Γυμνασίου-Λυκείου)
Ηρακλής Παναγόπουλος (Χορωδία Δημοτικού)
Σκηνογραφική επιμέλεια: Κατερίνα Κουλιακίωτη
Παρουσίαση εικονογραφικού υλικού: Βασίλης Ραπόπουλος

πράξη πρώτη

Α! το φως που σε στολίζει
Σαν ηλίου φεγγοβολή,
Και μακρόθεν σπινθηρίζει,
Δεν είναι, όχι, από τη γη

«Α! ΤΟ ΦΩΣ ΠΟΥ ΣΕ ΣΤΟΛΙΖΕΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ, ΟΧΙ, ΑΠΟ ΤΗ ΓΗ»

Αφηγ. 1: Πέρασαν κοντά εκατόν εξήντα χρόνια από τότε... Ήταν Σάββατο 21 Φεβρουαρίου του 1857.

Αφηγ. 2: Σάββατο πριν τις Απόκριες στην Κέρκυρα σήμαινε, όπως και σήμερα άλλωστε, ατελείωτο ξεφάντωμα στους δρόμους, γέλια, μουσικές και χοροί που κρατούν ως το πρωί.

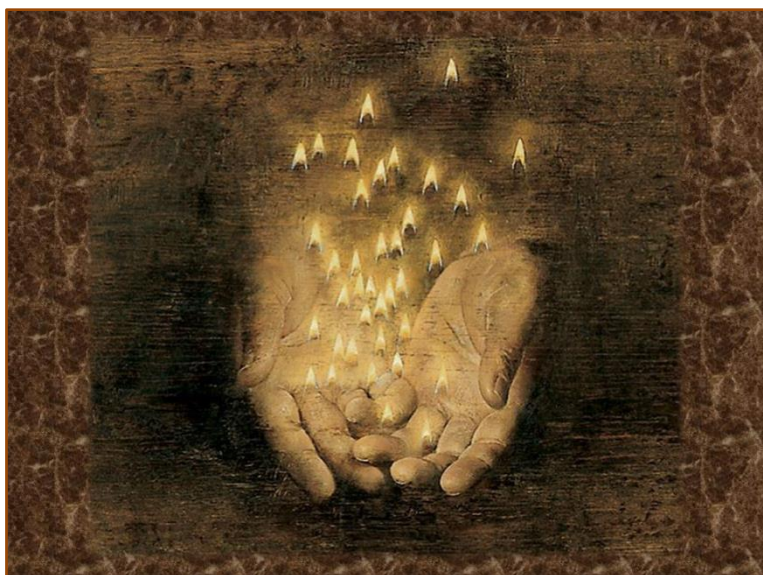
Αφηγ. 1: Κι όμως, εκείνο το Σάββατο «γενική σιγή» και «λύπη σοβαρή εις όλα τα πρόσωπα» των Κερκυραίων...

Αφηγ. 2: «Ο θάνατός του, αν και μη ανέλπιστος, εκαταθούρησε όλην την πόλη της Κέρκυρας· με την πολυκαιρινή διαμονή του, την ευαγγελική ζωή του, τη φήμη του μεγάλου νοός και της σοφίας, ο Σολωμός είχε γίνει προ πολλού σεβαστός και κοσμαγάπητος.»

Αφηγ. 1: Όχι, δεν ήταν μόνον «η ομόφωνη απόφαση της Επτανησιακής Βουλής, η οποία εδιάκοψε την συνεδρίαση, κηρύπτοντας δημόσιον το πένθος»· ούτε ήταν πως υπάκουσαν «στην άλλη απόφαση της τοπικής αρχής, να παύσουν τα δημόσια ξεφαντώματα της απόκρεω, να μείνει κλεισμένο το θέατρο».

Αφηγ. 2: Αλλά; Τότε τι;

Αφηγ. 1: «Το κοινόν αίσθημα των Κερκυραίων», πως πρέπει σιγή «όσο το άψυχο σώμα του θρηνουμένου ανδρός

εκείτετο ακόμη μετά των ζώντων»· πως τίποτα πιο ταιριαστό στον Ποιητή που χάρισε στο λαό τις πιο ακριβές του λέξεις, απ' το να τιμηθεί με τη σιωπή το πέρασμά του στην αιωνιότητα.

Χορωδός: Τὸ πρόσωπό σου, τῆς Ἑλλάδας πρόσωπο, Ποιητή.

Τ' ἀτινοβόλα μάτια σου, μάτια δικά της.

Οἱ στοχασμοί σου, στοχασμοὶ δικοί της καὶ δικό της

τὸ πέταγμά σου στὰ μεσούρανα τῆς ἀρετῆς. (Νικηφόρος Βρεττάκος)

Αφηγ. 2: Την άλλη μέρα, στον ενταφιασμό του ποιητή, παρευρέθηκε ὅλος ο λαός από την πόλη και από τα προάστια· δώδεκα νέοι αυτοκάλεστοι, εγκάρδιοι φίλοι του, εβαστούσαν το φέρετρο, κι ἔξι σεβάσμιοι γέροντες εκρατούσαν τες πτέρυγες του μαύρου νεκρικού καλύμματος, ἕως το κοιμητήρι των ορθοδόξων. Μέσα από τη γενική σιγή αναδύθηκε, θαρρείς, μια απόκοσμη, μα τόσο οικεία, μουσική σαν...

Χορωδία (απαγγελτικά και ψιθυριστά): Απ' τα κόκκαλα βγαλμένη των Ελλήνων τα ιερά...

(αμέσως μετά τραγουδιστά με την ένταση της φωνής ὅλο να δυναμώνει):

Αἰ το φῶς που σε στολίζει

Σαν ηλίου φεγγοβολή,

Και μακρόθεν σπινθηρίζει,

Δεν εἶναι, ὄχι, ἀπὸ τῆ γῆ·

Λάμπιν ἔχει ὅλη φλογώδη

Χεῖλος, μέτωπο, οφθαλμός·

Φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι,

Κι ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

Αφηγ. 1: Κι ἐνῶ εκατὸν ἐξήντα χρόνια πριν τὸ νησί τῆς Κέρκυρας ξεπροβοδοῦσε τὸν ποιητὴ σὴν αἰωνιότητα, ἓνα ἄλλο νησί, αὐτὸ τῆς Ζακύνθου, τὸν ἐφανέρωνε σὴν ἱστορία πριν 220 χρόνια ἀπὸ σήμερα...

Αἰ το φῶς που σε στολίζει σαν ηλίου φεγγοβολή,
Και μακρόθεν σπινθηρίζει, δεν εἶναι, ὄχι, ἀπὸ τῆ γῆ·
Λάμπιν ἔχει ὅλη φλογώδη χεῖλος, μέτωπο, οφθαλμός·
Φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι, κι ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

πράξη δεύτερη

τα παιδικά χρόνια
στη Ζάκυνθο

ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗ ΖΑΚΥΝΘΟ

Αφηγ. 1 (με στόμφο): «1798, Ιουνίου 8. Εβαπτίσθη παιδίον αρσενικόν «φυσικόν» του ευγενούς κυρίου κόντε Νικολάου Σολωμού και ονομάσθη παρά του αναδόχου αυτού, εκλαμπροτάτου κυρίου Αντωνίου Καπνίση...

Χορωδία: Διονύσιος!!!

Αφηγ. 1: Ήτον και δύο μηνών».

Αφηγ. 2 (εμπιστευτικά, κοτσομπολίστικα): Μάνα του νεοφώτιστου αγοριού ήταν η νεαρή Αγγελική Νίκλη... υπηρέτρια στο σπίτι του κόντε... 46 ολόκληρα χρόνια τούς χώριζαν, όταν γεννήθηκε ο Διονύσιος... και ο πλούσιος καπνέμπορος ήταν ήδη 60 χρονών!

Χορωδία: Ωωωω!!!

Αφηγ. 2: Και... μέχρι ο κόντες να αποδημήσει εις Κύριον, έκαναν άλλα δύο παιδιά. Συνηθίζονταν αυτά τότε στην καλή κοινωνία της Ζακύνθου.

Αφηγ. 1: Ευτυχώς, την παραμονή του θανάτου του ο κόντε Νικόλαος θα παντρευτεί την Αγγελική, νομιμοποιώντας έτσι τα νόθα παιδιά του («φυσικά» τα έλεγαν

στη Ζάκυνθο). Άλλωστε τους είχε ήδη αφήσει με τη διαθήκη του το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας του.

Αφηγ. 2: Το 1807 πεθαίνει ο πατέρας του και την επόμενη χρονιά ο 10χρονος Διονύσιος φεύγει για να σπουδάσει στην Ιταλία με τη φροντίδα των τριών επιτρόπων, που είχε ορίσει ο κόντε Νικόλαος.

Αφηγ. 1: Πάντως κατά το ακαδημαϊκό έτος 1807-1808 ο Διονύσιος Σολωμός φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο Ζακύνθου και συγχρόνως ήταν μαθητής του οικοδιδάσκου Κάρλο Μορέτι (Carlo Moretti).

Από τις αναφορές των Επιθεωρητών των Δημόσιων Σχολείων και από τις καταστάσεις των δασκάλων μαθαίνουμε τα μαθήματα που διδάχθηκε ο Διονύσιος καθώς και τις επιδόσεις του.

Χορωδός 1: Στη Λατινική, Ιταλική και Δημώδη Ελληνική γλώσσα, η πρόοδος του είναι επαρκής (Progressi Sufficienti)

5-6 χορωδοί (ελαφρό χειροκρότημα)

Χορωδός 1: Αλλά... «αλλοιωμένη» η διαγωγή του (Costumi Alterati) και ο ίδιος αμελής (negligente)

Χορωδία: Aaaaa!

Χορωδός 2: Μα νον, στην Καλλιγραφία η επίδοσή του είναι καλή (Studio bene) και η διαγωγή του εξαίρετη (costumi prelibati).

Χορωδία: (δυνατό χειροκρότημα)

Χορωδία: Η Άνοιξη του Μεταστασίου [μελοποίηση: Μίκης Θεοδωράκης]

Απίτην άνοιξη που εγύρισε

Ουρανός και γης ευφράνθη,

Με το χόρτο και με τ'άνθι

Παίζει ο ζέφυρος τερπνά.

Ήλιου ακτίνα καθαρότατη

Του βουνού τα χιόνια λιώνει,

Που το νέο του ξεφυτρώνει

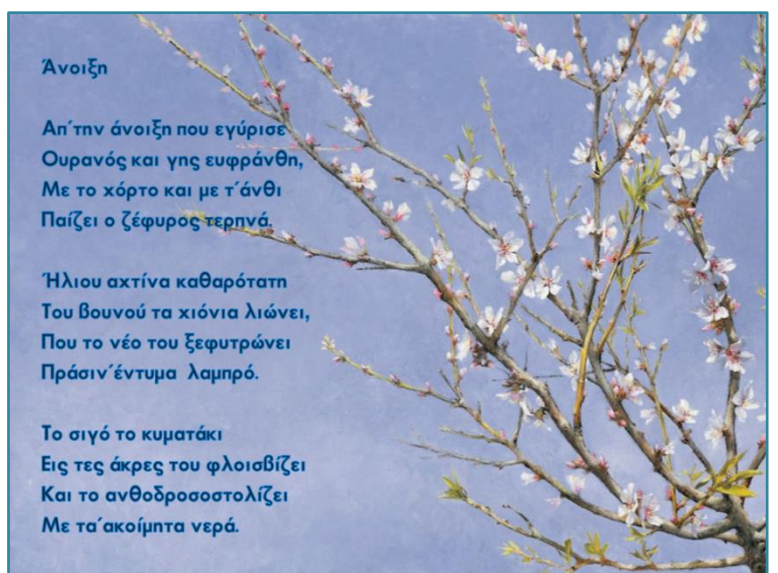
Πράσιν'έντυμα λαμπρό.

Το σιγό το κυματάκι

Εις τες άκρες του φλοισβίζει

Και το ανθοδροσοστολίζει

Με τ'ακοίμπα νερά.

Άνοιξη

Απίτην άνοιξη που εγύρισε
Ουρανός και γης ευφράνθη,
Με το χόρτο και με τ'άνθι
Παίζει ο ζέφυρος τερπνά.

Ήλιου ακτίνα καθαρότατη
Του βουνού τα χιόνια λιώνει,
Που το νέο του ξεφυτρώνει
Πράσιν'έντυμα λαμπρό.

Το σιγό το κυματάκι
Εις τες άκρες του φλοισβίζει
Και το ανθοδροσοστολίζει
Με τ'ακοίμπα νερά.

πράξη τρίτη

η κληρονομιά της Ιταλίας

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Αφηγ. 1: Ο Νικόλαος Μεσσαλάς, επίτροπος του Διονυσίου, θα φροντίσει να τον σπουδάσει στην Ιταλία. Εκεί θα πάρει την μόρφωση που όριζαν οι κοινωνικοί κανόνες για τους ευγενείς και τις ανώτερες τάξεις.

Αφηγ. 2: Συγχρόνως θα απομακρυνθεί από τη λαϊκή οικογένεια της μητέρας τους. Έτσι μπορεί να εξηγηθεί και το γεγονός ότι ο Μεσσαλάς θα εμποδίσει την αλληλογραφία της Αγγελικής με το Διονύσιο κατά τα πρώτα χρόνια της παραμονής του στην Ιταλία. Αποκαλυπτικό είναι και το πρώτο σωζόμενο γράμμα του Διονυσίου προς τη μητέρα του, γραμμένο από την Κρεμόνα, στις 4 Νοεμβρίου 1815:

Χορωδός: «Επιτέλους, ύστερα από τέσσερα και παραπάνω χρόνια που λαχταρούσα να λάβω γράμμα σου, μου ήρθαν δυο, το ένα πάνω στο άλλο. Τα 'βρεξα, πίστεψέ με, με τα πιο θερμά μου δάκρυα, γιατί μου έδωξαν τους φόβους που τόσες φορές έβαζε ο νους μου καθώς δε λάβαινα καθόλου γράμματά σου. Πολλές φορές σε έκλαψα για πεθαμένη, άλλες πάλι, για να παρηγορηθώ, προσπαθούσα να βρω κάποια δικαιολογία, ώστε να ξεγελάσω τον εαυτό μου».

Αφηγ. 1: Στην Ιταλία ο μικρούλης Σολωμός θα περάσει την δεύτερη δεκαετία της ζωής του. Μετά από μια σύντομη παραμονή στην Βενετία, θα βρεθεί στην Κρεμόνα. Εκεί θα παρακολουθήσει μαθήματα Ρητορικής, Λατινικής και Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας, Φυσικής, Μαθηματικών και άλλα. Μάλιστα ο Διονύσιος πήρε το πρώτο βραβείο σε αγώνες ρητορικής. Αυτό φαίνεται από κάποιο άλλο σημείο της επιστολής που έστειλε στη μητέρα του.

Χορωδός: «Anche quest'anno ebbi il primo premio in Eloquenza»;

Αφηγ. 1: Παράλληλα ενθουσίαζε τους καθηγητές του με τις επιδόσεις του στην ποίηση, συμμετέχοντας σε μαθητικούς ποιητικούς διαγωνισμούς που οι μαθητές του Γυμνασίου και του Λυκείου παρουσίαζαν τα ποιήματά τους στο φιλόμουσο κοινό της Κρεμόνας.

Αφηγ. 2: Κάτι από τους ρητορικούς αγώνες και τους Αγώνες ΛΟγου και ΤΕχνης, που διοργανώνει και το δικό μας Σχολείο μου θυμίζουν όλα αυτά...

Αφηγ. 1: Για τις σπουδές του Σολωμού στη Νομική Σχολή της Παβίας κανένας μη ειδικός δεν γνωρίζει. Και είναι λογικό, αφού στην Παβία ο Διονύσιος ενδιαφέρεται περισσότερο για την ποίηση και λιγότερο για την επιστήμη της Νομικής.

Χορωδός: «από μόνην αγαθοσύνη τους οι καθηγητάδες μού έδωσαν τον στέφανον της Νομικής Σχολής, τον οποίον ούτε ο ίδιος είχα ζητήσει, ούτε ποτέ μετά ταύτα εθεώρησα ως εδικόν μου».

Αφηγ. 1: Η Νομική δεν τον απασχόλησε, τον απασχόλησε όμως ο Ρομαντισμός, που τότε έκανε την εμφάνισή του στην Ευρώπη και φυσικά και στην Ιταλία.

Αφηγ. 2: Μισό λεπτό! Νομίζεις ότι ξέρω τι είναι ο Ρομαντισμός;

Αφηγ. 1: Θα σου το πω απλά. Πριν τη Γαλλική Επανάσταση κυριάρχησε για 100 χρόνια ο Διαφωτισμός. Ο Διαφωτισμός πρέσβευε ότι με τη δύναμη της Λογικής η κοινωνία θα οδηγηθεί στην Πρόοδο και την Ευημερία. Οι ιδέες του προκάλεσαν τη Γαλλική Επανάσταση, και με τον Ναπολέοντα που ακολούθησε, η Ευρώπη για 25 χρόνια βυθίστηκε σε ατελείωτους πολέμους. Φυσικά, όλες αυτές οι συγκρούσεις μόνο Πρόοδο και την Ευημερία δεν έφεραν στους λαούς της. Έτσι η εμπιστοσύνη στον Ορθό Λόγο χάνεται και για τα επόμενα 100 χρόνια οι καλλιτέχνες στρέφονται στη φαντασία και στο συναίσθημα. Αυτός είναι ο Ρομαντισμός.

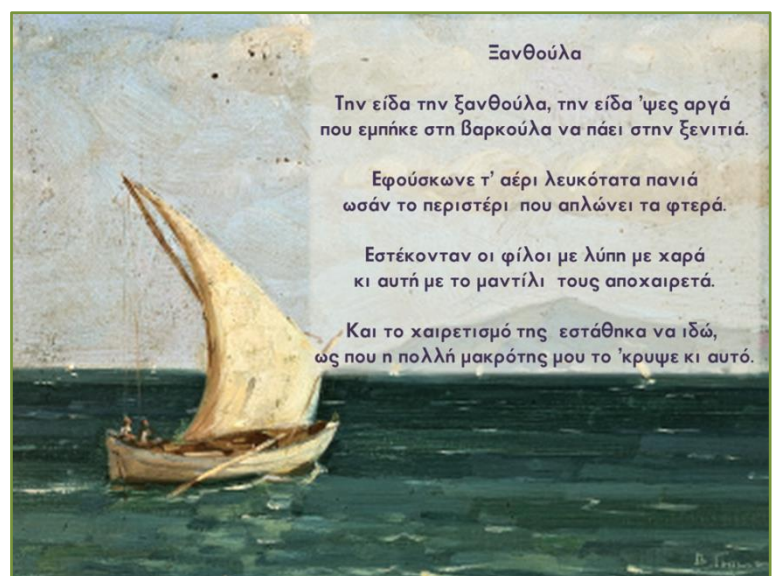
Χορωδία: Ξανθούλα [μελοποίηση: Νικόλαος Μάντζαρς]

Την είδα την ξανθούλα,
την είδα 'ψες αργά
που εμπήκε στη βαρκούλα
να πάει στην ξενιτιά.

Εφούσκωνε τ' αέρι
λευκότατα πανιά
ωσάν το περιστέρι
που απλώνει τα φτερά.

Εστέκονταν οι φίλοι
με λύπη με χαρά
κι αυτή με το μαντίλι
τους αποχαιρετά.

Και το χαιρετισμό της
εστάθηκα να ιδώ,

ως που η πολλή μακρότης
μου το 'κρυψε κι αυτό.

Σ' ολίγο, σ' ολιγάκι
δεν ήξερα να πω
αν έβλεπα πανάκι
ή του πελάγου αφρό.

Και αφού πανί, μαντίλι
εχάθη στο νερό
εδάκρυσαν οι φίλοι
εδάκρυσα κι εγώ.

Δεν κλαίγω για τη βαρκούλα
δεν κλαίγω τα πανιά
μόν' κλαίγω την Ξανθούλα
που πάει στην Ξενιτιά.

Δεν κλαίγω τη βαρκούλα
με τα λευκά πανιά
μόν' κλαίγω την Ξανθούλα
με τα ξανθά μαλλιά.

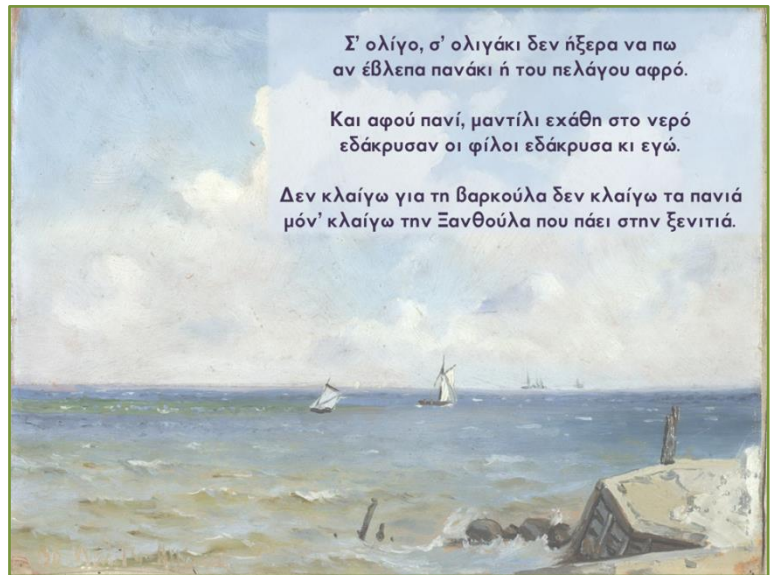
Αφηγ. 2: Α, νομίζω ότι κατάλαβα. Και, αν κρίνω από το τραγούδι, που ακούσαμε προηγουμένως, ο Σολωμός έγινε ένας Ρομαντικός ποιητής.

Αφηγ. 1: Χμ, όχι ακριβώς. Ο Σολωμός στα πρώτα του ποιητικά χρόνια κινείται στο μεταίχμιο της Λογικής και του Συναισθήματος. Πολύ καλά μπορεί να μας διαφωτίσει μία κουβέντα που μαρτυρείται ότι είχε με τον Ιταλό ρομαντικό ποιητή Μόντι, Κάποια στιγμή ο Μόντι είπε υπεροπτικά:

Χορωδός 1: Δεν πρέπει τόσο να συλλογίζεσαι. Πρέπει να αισθάνεσαι!!!

Αφηγ. 1: Και ο Σολωμός, πληγωμένος από την επίπληξη, φώναξε:

Χορωδός 2: Για μένα αληθινά άνθρωπος είναι εκείνος που αισθάνεται αυτό που έχει εννοήσει. Για μένα η ποίηση είναι η λογική που έχει μετατραπεί σε εικόνες και αισθήματα.

Αφηγ. 2: Με αυτήν την πνευματική προίκα θα χαιρετίσει ο νεαρός Σολωμός την Ιταλία και αυτή με τη σειρά της θα τον ξεπροβοδίσει με την γραφίδα του φίλου του ποιητή και κριτικού Τζιουζέπε Μοντάνι. Ο Μοντάνι θα αποχαιρετήσει με επιστολή του τον Διονύσιο Σολωμό, καθώς αυτός θα βρίσκεται πια στη Βενετία και θα ετοιμάζεται να επιστρέψει στο γενέθλιο νησί του:

Χορωδία: «Στο καλό, λοιπόν, αγαπημένε μου Διονύσιε, στο καλό! Το πνεύμα των θαλασσών, το πνεύμα της αγίας φιλίας και το πνεύμα της ελευθερίας ας σε συντροφεύουν! Εσύ τουλάχιστο θα ξαναδείς μια πατρίδα, που μπορεί κανείς να τη λέει πατρίδα αληθινά. όσο κι αν η ξένη προστασία είναι ένα σκέπασμα μονάχα της σκλαβιάς. Ο πατριωτισμός θα σου δίνει υπέροχες εμπνεύσεις, και όσο πιο καλός ποιητής, τόσο και πιο καλός πολίτης θα είσαι.».

Χορωδία: Μητέρα μεγαλόψυχη [μελοποίηση: Γιάννης Μαρκόπουλος]

Μητέρα, μεγαλόψυχη στον πόνο και στη δόξα
κι αν στο κρυφό μυστήριο ζουν πάντα τα παιδιά σου
με λογισμό και μ' όνειρο, τι χάρ' έχουν τα μάτια,
τα μάτια τούτα να σε ιδούν μες το πανέρμο δάσος,
που ξάφνου σου τριγύρισε τ' αθάνατα ποδάρια.
Κοίτα, με φύλλα της Λαμπρής, με φύλλα των Βαϊώνε!
Το θεϊκό σου πάτημα δεν άκουσα, δεν είδα,
ατάραχη σαν ουρανός μ' όλα τα κάλλη πώχει,
που μέρη τόσα φαίνονται και μέρη `ναι κρυμμένα.
Αλλά, Θεά, δεν ημπορώ ν' ακούσω τη φωνή σου
Μητέρα, μητέρα, μητέρα μεγαλόψυχη.... (επωδός)
Αλλά, Θεά, δεν ημπορώ ν' ακούσω τη φωνή σου (σόλο)
κι ευθύς εγώ του Ελληνικού κόσμου να τη χαρίσω;
Δόξα `χ' η μαύρη πέτρα του και το ξερό χορτάρι.
Μητέρα, μητέρα, μητέρα μεγαλόψυχη.... (επωδός)

Μητέρα, μεγαλόψυχη στον πόνο και στη δόξα
κι αν στο κρυφό μυστήριο ζουν πάντα τα παιδιά σου
με λογισμό και μ' όνειρο, τι χάρ' έχουν τα μάτια,
τα μάτια τούτα να σε ιδούν μες το πανέρμο δάσος,
που ξάφνου σου τριγύρισε τ' αθάνατα ποδάρια.

μητέρα, μεγαλόψυχη στον πόνο και στη δόξα
κι αν στο κρυφό μυστήριο ζουν πάντα τα παιδιά σου
με λογισμό και μ' όνειρο, τι χάρ' έχουν τα μάτια,
τα μάτια τούτα να σε ιδούν μες το πανέρμο δάσος,
που ξάφνου σου τριγύρισε τ' αθάνατα ποδάρια
(μύτα) με φύλλα της Λαμπρής με φύλλα των Βαϊώνε!
το θεϊκό σου πάτημα δεν άκουσα δεν είδα.

πράξη τέταρτη

Επιστροφή στη Ζάκυνθο

Τα πρώτα ποιητικά
γυμνάσματα

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗ ΖΑΚΥΝΘΟ - ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΠΟΙΗΤΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΜΑΤΑ

Αφηγ. 1: Επιστρέφοντας εικοσάχρονος ο Διονύσιος Σολωμός στη Ζάκυνθο θα ξαναβρεί πρόσωπα και τόπους που είχε αγαπήσει και νοσταλγήσει. Και, πάνω απ' όλα, τη μητέρα του. Η προσαρμογή στη νέα πραγματικότητα του μικρού νησιού δεν πρέπει να ήταν εύκολη. Στα δέκα χρόνια απουσίας του Σολωμού πολλά έχουν αλλάξει. Καταρχάς, η πολιτική κατάσταση στα Επτάνησα και τη Ζάκυνθο.

Χορωδία: και εις το μέτωπο γραμμένο έχει: «Ψεύτρα Ελευθεριά»...

Αφηγ. 2: «Ψεύτρα Ελευθεριά» χαρακτηρίζει σε κάποιον στίχο του Ύμνου το καθεστώς των Ιόνιων Νησιών. Όταν μιλάμε για τη Ζάκυνθο πρέπει να γνωρίζουμε ότι δεν γνώρισε σχεδόν καθόλου την Οθωμανική σκλαβιά, με εξαίρεση μια εφτάχρονη ρωσοτουρκική κατοχή. Δεν ήταν όμως και ελεύθερη, καθώς από το νησί πέρασαν διαδοχικά οι Βενετοί, οι Γάλλοι και τώρα, που ο Διονύσιος επιστρέφει, έχουν σειρά οι αποικιοκράτες Άγγλοι.

Αφηγ. 1: Η ιταλική γλώσσα εξάλλου είναι η επίσημη γλώσσα της διοίκησης, των δικαστηρίων και της παιδείας στα Επτάνησα, και θα χρησιμοποιηθεί σταθερά στις εφημερίδες μαζί με την αγγλική και την ελληνική.

Χορωδία: Πρωτομαγιά [μελοποίηση: Μίκης Θεοδωράκης]

Αύριο θα κόψουμε κάτι λουλούδια,
αύριο θα ψάλουμε κάτι τραγούδια
εις την πολύανθη Πρωτομαγιά.

Να που δροσόβολη αύρα ξυπνάει
και ψιθυρίζοντας μοσχοβολάει
από τα αρώματα τα αυγερινά.
Αύριο θα κόψουμε κάτι λουλούδια,
αύριο θα ψάλλουμε κάτι τραγούδια
εις την πολύανθη Πρωτομαγιά.
Στα φύλλα επέρναε και της καρδιάς
σαν τα κινήματα της φαντασίας
που ζωγραφίζουνε την ευτυχιά.

Αφηγ. 2: Στα πρώτα χρόνια της επιστροφής του στη Ζάκυνθο, ο Σολωμός θα εξακολουθήσει να γράφει ποιήματα. Η σύνθεση ποιημάτων αποτελούσε άλλωστε μία από τις παιγνιώδεις ενασχολήσεις της παρέας του. Ακολουθούσαν βέβαια κάποιους κανόνες: ο ποιητικός αυτοσχεδιασμός γινόταν πάνω σε δοσμένο θέμα, με δοσμένη ποιητική μορφή (κατά κανόνα: σονέτο). Εννοείται ότι η ταχύτητα, μαζί με το αποτέλεσμα, ήταν οι παράμετροι της διάκρισης.

Αφηγ. 1: Ο Σολωμός πρέπει να διακρινόταν συχνά στο παιχνίδι του ποιητικού αυτοσχεδιασμού, καθώς δεν χρειαζόταν περισσότερο από 8 έως 10 λεπτά, και καμιά φορά μονάχα 4 λεπτά!

Αφηγ. 2: Εντυπωσιακό! Εντυπωσιακή όμως είναι και η απήχηση της ποίησης του Σολωμού στους νέους του σήμερα, ιδιαίτερα μάλιστα, όταν συναντιέται με τις μουσικές τους αναζητήσεις. Συμμαθητής μας μελοποίησε τον «θάνατο της ορφανής» ένα από τα πρώιμα ποιήματα του Σολωμού της ζακυνθινής περιόδου, γραμμένο στην ελληνική γλώσσα. Και το επισημαίνουμε αυτό, γιατί μέχρι τότε οι ποιητικές του απόπειρες γίνονταν στα ιταλικά!

Χορωδία: Ο θάνατος της ορφανής [μελοποίηση: Αποστόλης Βεκόπουλος]

Πές μου, θυμάσαι, αγάπη μου, εκείνη την παιδούλα,
Όπου'χε στα ξανθὰ μαλλιά νεοθέριστη μυρτούλα;
Όπου'χε σαν παρθενικὸ τραντάφυλλο τὸ στόμα,
Πού'χε τὰ μάτια γαλανὰ σαν τ' οὐρανοῦ τὸ χρῶμα;
Ποὺ πρὸς τὸ βράδυ πάντοτε μονάχη ἐπερπατοῦσε,
Κι' εἶχε κοντὰ της ἔν' ἄρνι ποὺ τὴν ἀκολουθοῦσε;
Τὴ μαύρη! τὴν ἀπάντησα τὸ χάραμα στὸ δρόμο,
Ἄλλὰ τὴν κόρη τέσσεροι τὴν εἶχανε στὸν ὄμο·
Χυμένα ἦταν σ' ὅλο της τὸ λείψανο ποὺ εὐώδα
Γιούλια, μοσκοῦλες καὶ γαντισιές, τραντάφυλλα καὶ ρόδα.
Ἄχι! κατεβάζοντάς τηνε οἱ τέσσεροι ἀπ' τὸ βράχο,
Κανείς δὲν τὴν ἀκλόυθαε πάρεξ τὸ ἄρνι μονάχο,
Καὶ μαραμένα ἦτανε τὰ ἀνθηρὰ στολίδια,
Ποὺ κάθε αὐγὴ τοῦ ἐμάζωνε καὶ τοῦ ἔπλεκεν ἡ ἴδια.
Ἐτούτη εἶναι, κόρη μου, ἡ ὁμορφὴ παιδούλα,
Όπου'χε στα ξανθὰ μαλλιά νεοθέριστη μυρτούλα.

πράξη πέμπτη

το πέρασμα
από τα ιταλικά
στα ελληνικά

ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Αφηγ. 1: Είναι γνωστή η συνάντησή του Σολωμού με τον ιστορικό Σπυρίδωνα Τρικούπη στη Ζάκυνθο στο τέλος του 1822. Ο 24χρονος πλέον Διονύσιος επιλέγει να συστηθεί ως ιταλός ποιητής. Ο Τρικούπης τον ρωτά ευθέως γιατί δεν γράφει στα ελληνικά, υποδεικνύοντάς του τη δυνατότητα ενός λαμπρού μέλλοντος:

Χορωδός 1: Η ποιητική σας ιδιοφυΐα σας επιφυλάσσει μια διαλεχτή θέση στον ιταλικό Παρνασσό. Αλλά οι πρώτες θέσεις εκεί είναι πιασμένες. Ο ελληνικός Παρνασσός δεν έχει ακόμη τον Δάντη του.

Χορωδός 2: Μα... δεν γνωρίζω καλά τα νέα ελληνικά.

Χορωδός 1: Θα σας βοηθήσω εγώ!

Αφηγ. 1: Έτσι στο διάστημα της παραμονής του στη Ζάκυνθο μελετούν μαζί. Ενθαρρυσμένος από την οικειότητα, ο Σολωμός θα του διαβάσει λίγες μέρες μετά την «Ξανθούλα», που ακούσαμε προηγουμένως από τη χορωδία μας και άλλα ποιήματά του, μέχρι την αναχώρηση του Τρικούπη, την άνοιξη του 1823.

Αφηγ. 2: Οι δυσκολίες που ο Σολωμός είχε με την νεοελληνική γλώσσα ήταν βέβαια πολλές. Από τη μια έπρεπε να μελετήσει τη γλώσσα και να αναμετρηθεί με τις γλωσσικές τάσεις της καθαρεύουσας,

που προσπαθούσε να επιβάλει ο Κοραΐς. Απέναντι στην Καθαρεύουσα και στους λόγιους υποστηρικτές της ο Σολωμός ήταν ολοφάνερα εχθρικός και υπερασπιζόταν τη γλώσσα του λαού. Τη στάση του όμως την αιτιολογούσε:

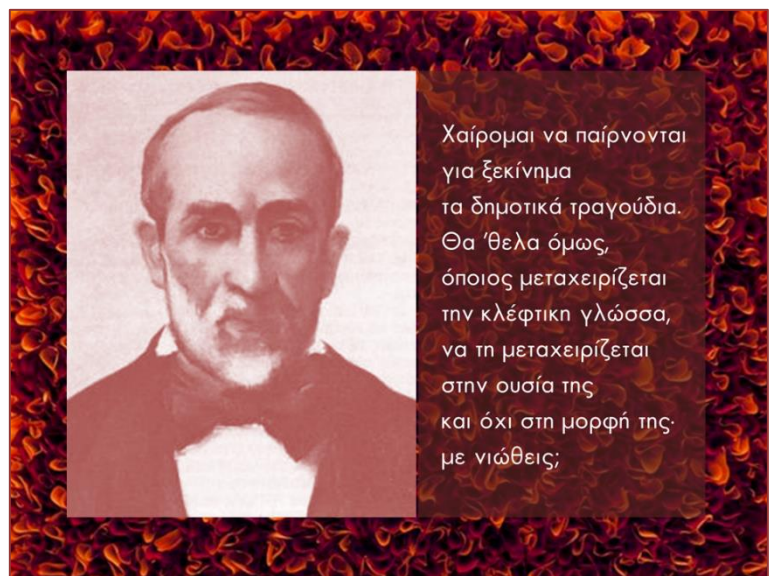
Χορωδός: «οι δικοί μας Σοφολογιότατοι θέλουν να γράφουμε μία γλώσσα, η οποία μίτη ομιλιέται, μίτη άλλες φορές ομιλήθηκε, μίτη θέλει ποτέ ομιληθεί.»

Αφηγ. 1: Από την άλλη, προκειμένου να γράψει ποίηση, έπρεπε να αντιμετωπίσει την απουσία ενιαίας νεοελληνικής λογοτεχνικής παράδοσης και να διαμορφώσει τη νεοελληνική ποιητική γλώσσα. Ο Σεφέρης θα γράψει για τον Μεγάλο Ζακυνθινό: «Είχε για σημαντικότερο εφόδιο, στην προσπάθεια αυτή, τη διάκριση του και την αντοχή της ψυχής του. Γιατί ήταν άνθρωπος που ήξερε να κλείσει τα πράγματα μέσα στην ψυχή του. Δεν παράγουμε πολλούς τέτοιους ανθρώπους.»

Αφηγ. 2: Το 1833 ο Σολωμός αλληλογραφεί με τον αδερφικό του φίλο, Γεώργιο Τερτσέτη. Σε κάποιο σημείο της επιστολής, λοιπόν, ο Σολωμός θα ξεκαθαρίσει τη σχέση της ποιητικής του γλώσσας με τη γλωσσική κληρονομιά του δημοτικού τραγουδιού.

Χορωδός: «Χαίρομαι να παίρνονται για ξεκίνημα τα δημοτικά τραγούδια. Θα 'θελα όμως, όποιος μεταχειρίζεται την κλέφτικη γλώσσα, να τη μεταχειρίζεται στην ουσία της και όχι στη μορφή της, με νιώθεις; Κι όσο για την ποίηση, πρόσεξε καλά Γιώργη μου, γιατί βέβαια καλό είναι να ρίχνει κανείς τις ρίζες του πάνω σ' αυτά τ' ακνάρια, δεν είναι όμως καλό να σταματά εκεί. Πρέπει να υψώνεται κατακόρυφα. Δεν ξέρω αν φανέρωσα καλά τη σκέψη μου, έτσι βιαστικά που γράφω. Η κλέφτικη ποίηση είναι όμορφη και ενδιαφέρουσα καθώς μ' αυτήν παράστησαν ανεπιτήδευτα οι Κλέφτες τη ζωή τους, τις ιδέες τους και τα αισθήματά τους. Δεν έχει όμως το ίδιο ενδιαφέρον στο δικό μας στόμα. Το έθνος ζητά από μας το θησαυρό της δικής μας διάνοιας, της ατομικής, ντυμένον εθνικά.»

Αφηγ. 1: «βαθιά της ρίζες στην παράδοση, για να υψωθούν ψηλά τα κλαδιά στα ρεύματα της εποχής του», ζητούσε ο Σολωμός. Και είναι τόσο δυνατός ο λόγος του, που ακούγεται επίκαιρος μέχρι και σήμερα.

Αφηγ. 2: Αυτό όμως ενόχλησε κάποιους από τους λόγιους ποιητές της εποχής του, υποστηρικτές της καθαρεύουσας του Κοραΐ. Δεν είναι τυχαίο που κάποιος ρομαντικός ποιητής –το όνομα του είναι σήμερα γραμμένο με ψιλά γράμματα σε κάποιες ποιητικές ανθολογίες– διαβάζοντας τους στίχους του Σολωμού θα πει:

Χορωδός: Πλούσιαι ιδέαι, πλην όμως πτωχά ενδεδυμένοι...

Αφηγ. 1: Μια μεταφορά του Σεφέρη μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε καλύτερα το μέγεθος της συμβολής του Σολωμού στη διαμόρφωση της νεοελληνικής ποιητικής γλώσσας:

Χορωδός: «Ο Σολωμός κατόρθωσε να βγάλει μέσα από τα γλωσσικά νεφελώματα της εποχής του ένα άστρο για την ακρίβεια, κομμάτια ενός άστρου, τα οποία επρόκειτο να γίνουν ο κύριος οδηγητής και διαμορφωτής της κοινής ποιητικής γλώσσας μας και, ως εκ τούτου, ένας από τους κύριους διαμορφωτές της κοινής νεοελληνικής γλώσσας.».

Απαγγελία: Η ημέρα της Λαμπρής

Καθαρότατον ήλιο επρομνούσε
της αυγής το δροσάτο ύστερο αστέρι,
σύγνεφο, καταχνιά, δεν απερνούσε
τ' ουρανού σε κανένα από τα μέρη·
και από κεί κινημένο αργοφυσούσε
τόσο γλυκό στο πρόσωπο τ' αέρι,
που λες και λέει μες στις καρδιάς τα φύλλα:
γλυκιά η ζωή και ο θάνατος μαυρίλα.

Αφηγ. 2: Γάργαρος και διαυγής κυλάει ο λόγος του εθνικού μας ποιητή στο απόσπασμα από το έργο του «Λάμπρος».

πράξη έκτη

Ελεύθεροι
Πολιορκημένοι

ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ

Χορωδία: Άκρα του τάφου σιωπή [μελοποίηση: Γιάννης Μαρκόπουλος]

Άκρα του τάφου σιωπή στον κάμπο βασιλεύει·

Λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί κι η μάνα το ζηλεύει.

Τα μάτια η πείνα εμαύρισε· στα μάτια η μάνα μνέει

στέκει ο Σουλιώτης ο καλός παράμερα και κλαίει:

«Έρμο τουφέκι σκοτεινό, τι σ'έχω `γώ στο χέρι;

Οπού συ μούγινες βαρύ κι ο Αγαρηνός το ξέρει».

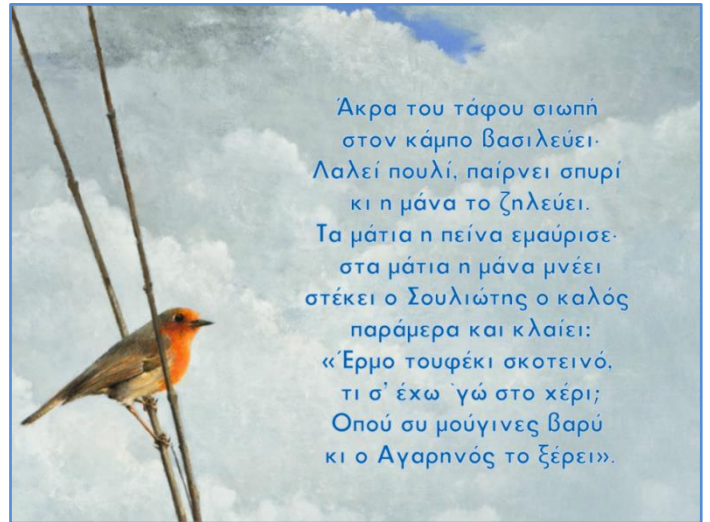
Αφηγ. 1: Στο τέλος του 1828 ο Σολωμός αποφασίζει να εγκατασταθεί στην Κέρκυρα καθώς θέλει να αφιερωθεί όλος στην Ποιητική Τέχνη. Τα έργα της κερκυραϊκής περιόδου είναι περισσότερο στοχαστικά, σχεδόν φιλοσοφικά. Ωστόσο όμως κατά κανόνα εμπνέεται από πραγματικά ή και ιστορικά γεγονότα. Έτσι, το 1833 ξεκινάει να γράφει τους «Ελεύθερους Πολιορκημένους». Το έργο θα τον απασχολήσει 24 χρόνια και τελικά θα φτάσει ως εμάς σε τρία σχεδιάσματα με μορφή αποσπασμάτων.

Αφηγ. 2: 24 χρόνια και ημιτελής!!! Μα στα νιάτα του έγραφε ολόκληρο σονέτο σε λιγότερο από 10 λεπτά...

Αφηγ. 1: Το «Β' Σχεδιάσμα» των «Ελεύθερων πολιορκισμένων», απόσπασμα του οποίου ακούσαμε προηγουμένως από τη χορωδία, είναι το πιο γνωστό έργο του Σολωμού μετά τον «Ύμνο εις την Ελευθερίαν».

Αφηγ. 2: Ωστόσο, αντίθετα με τον Ύμνο δεν ανήκει στην εθνικοπατριωτική ομάδα ποιημάτων, που γράφτηκαν σε άμεση σχέση με την ελληνική επανάσταση.

Αφηγ. 1: Στο συγκεκριμένο ποίημα η κεντρική ιδέα είναι «η δύναμη της θέλησης, η οποία δοκιμάζεται μάταια από φοβερά παθήματα», όπως δηλώνει ο ίδιος ο ποιητής. Στόχος του Σολωμού είναι η σύνδεση του εθνικού με το οικουμενικό, του συγκεκριμένου με το αφηρημένο, η ποιητική ενσάρκωση του Χρέους, που ήταν και ο αρχικός τίτλος του έργου.

Αφηγ. 2: Αποκαλυπτικοί των προθέσεων του είναι οι πολυάριθμοι στοχασμοί ή οδηγίες εις εαυτόν, οι οποίοι συνδέονται άμεσα με την επεξεργασία του ποιήματος. Ενδεικτικοί μπορούν να θεωρηθούν οι ακόλουθοι:

Ομάδα 5-6 χορωδών: «Κοίτα να σχηματίσεις βαθμηδόν ωσάν μίαν αναβάθρα από δυσκολίες, τες οποίες θα υπερβούν εκείνοι οι Μεγάλοι Αγωνιστές».

Άλλη ομάδα χορωδών: «Κάμε ώστε ο μικρός Κύκλος μέσα εις τον οποίο κινιέται η πολιορκημένη πόλη, να ξεσκεπάσει εις την ατμόσφαιρά του τα μεγαλύτερα συμφέροντα της Ελλάδας για την υλική θέση».

Όλη η χορωδία: «... και, για την ηθική θέση, τα μεγαλύτερα συμφέροντα της Ανθρωπότητας. Τοιουτοτρόπως η υπόθεση δένεται με το παγκόσμιο σύστημα.».

Χορωδία: Το χάραμα επήρα [μελοποίηση: Χρήστος Λεοντής]

Το χάραμα επήρα του Ήλιου το δρόμο,
κρεμώντας τη λύρα τη δίκαιη στον ώμο,
κι απ' όπου χαράζει έως όπου βυθά,
τα μάτια μου δεν είδαν
τόπον ενδοξότερον από τούτο το αλωνάκι.

Παράμερα στέκει ο άντρας και κλαίει
αργά το τουφέκι σπκώνει και λέει:
«Σε τούτο το χέρι τι κάνεις εσύ;
Ο εχθρός μου το ξέρει πως μου είσαι βαρύ».

Της μάνας ω λαύρα! Τα τέκνα τριγύρου
φθαρμένα και μαύρα, σαν ίσκιους ονείρου·
Λαλεί το πουλάκι στου πόνου τη γη
και βρίσκει σπυράκι και μάνα φθονεί.

Αφηγ. 2: «λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί κι η μάνα το ζηλεύει!» Πάντα μού έκανε εντύπωση η ένταση και η λιτότητα, με την οποία αποδόθηκε η δοκιμασία της πείνας των πολιορκημένων σε έναν μόνο στίχο. Στο τραγούδι που ακούσαμε μόλις τώρα όμως, ο

στίχος ήταν διαφορετικός. Γιατί άραγε συμβαίνει αυτό;

Αφηγ. 1: Ο Σολωμός δούλευε επίμονα και επίπονα τον κάθε στίχο, μέχρι να οδηγηθεί σε αποτέλεσμα που να ικανοποιεί το ποιητικό του αισθητήριο. Έγραφε, έσβηνε, έψαχνε νέα σχήματα, μοχθούσε. Μέσα από τις προσωπικές του σημειώσεις, που διέσωσε και δημοσίευσε ο φίλος του, Ιάκωβος Πολυλάς, μπορούμε να μπούμε στο εργαστήρι του ποιητή και να παρακολουθήσουμε βήμα βήμα την πορεία μέχρι τον τελικό στίχο.

Αφηγ. 2: Για τον συγκεκριμένο στίχο σώζονται πολλές χειρόγραφες δοκιμές, ας σταθούμε όμως σε μία από αυτές και ας προσπαθήσουμε να ακολουθήσουμε τα χνάρια της σκέψης τού ποιητή.

Εκάθισε, εκιλάιδισε γλυκόφωνο πουλάκι

Η μαύρη μάνα το φθονεί, πως (επειδή) νύρε ένα σπυράκι

Αφηγ. 1: Το ίδιο πράγμα λέει και εδώ, την ίδια εικόνα αποδίδει, όμως τώρα υπάρχουν δύο στίχοι. Πώς καταλήγει στον έναν;

Αφηγ. 2: Παρατηρώ ότι έχει διώξει όλα τα επίθετα!

Αφηγ. 1: Και δεν του άρεσαν καθόλου τα υποκοριστικά, έτσι το *πουλάκι* και το *σπυράκι* γίνονται *πουλί* και *σπυρί*!

Αφηγ. 2: Και το ρήμα *φθονεί* δεν ταιριάζει σε μια δύστυχη μάνα. Γίνεται *ζηλεύει*, και από το *φθονεί* διατηρεί μόνο τον ιστορικό ενεστώτα για όλα τα ρήματα, κάτι που δημιουργεί ένταση και δραματικότητα στον τελικό στίχο!

Αφηγ. 1: Αφαιρεί και την δευτερεύουσα πρόταση (*πως νύρε ένα σπυράκι*) και απομένουν μόνο τρεις κύριες προτάσεις παραταγμένες αυστηρά η μία δίπλα στην άλλη.

Αφηγ. 2: Και, αν υπολογίσουμε και τον 15σύλλαβο, έχουμε έναν Σολωμό να υποτάσσεται στις επιταγές του δημοτικού μας τραγουδιού, που απαιτεί πυκνό και λιτό στίχο.

Αφηγ. 1: Διακρίνω όμως και άλλα ποιητικά στοιχεία. Υπάρχει εσωτερική ομοιοκαταληξία (λαΛΕΙ πουΛΙ), καθώς επίσης παρήχηση του «λ» (λαΛεί πουΛί) και του «ρ» (παίΡνει σπυΡί)

Αφηγ. 2: Πόση δουλειά, πόση δημιουργία κρύβεται πίσω από έναν απλό και ταυτόχρονα τόσο εμβληματικό στίχο. Γι' αυτό άλλωστε και δεν ξεθωριάζει με το πέρασμα του χρόνου!!!

πράξη έβδομη

Ο Ύμνος
εις την Ελευθερίαν

Ο ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Αφηγ. 1: Στις 12 Δεκεμβρίου 1823 φτάνει στο Μεσολόγγι ως εκπρόσωπος του Φιλελληνικού Κομιτάτου του Λονδίνου ο συνταγματάρχης Leicester Stanhope. Μαζί του φέρνει φάρμακα και τρία εκτυπωτικά μηχανήματα.

Αφηγ. 2: Την ίδια χρονιά έρχεται και ο φιλελεύθερος Ελβετός Ιωάννης Ιάκωβος Μάγερ, ο οποίος αγωνίζεται για την οργάνωση νοσοκομείου στο Μεσολόγγι, αλλά και για την επικοινωνιακή πολιτική. Με τον Θεσσαλονικιό τυπογράφο Δημήτρη Μεσθενέα αναλαμβάνουν την έκδοση των εφημερίδων «Ελληνικά Χρονικά» και «Telegrafo Greco».

Αφηγ. 1: Τον ίδιο καιρό ο Σολωμός, ακούγοντας από τη Ζάκυνθο τα τουρκικά κανόνια, που πολιορκούσαν για πρώτη φορά το Μεσολόγγι, έγραψε μέσα σ' ένα μήνα τον «Ύμνο εις την Ελευθερίαν» σε ηλικία 25 ετών.

Αφηγ. 2: Ο «Ύμνος εις την Ελευθερίαν» γίνεται αμέσως γνωστός και ανυψώνει το Σολωμό σε ένα εθνικό βάθρο. Οι στίχοι του αντιγράφονται χειρόγραφα από διάφορους ανθρώπους και κυκλοφορούν χέρι με χέρι. Οι πρώτες στροφές μαθευτήκαν σε λίγες μέρες και αντηχούσαν στους δρόμους της

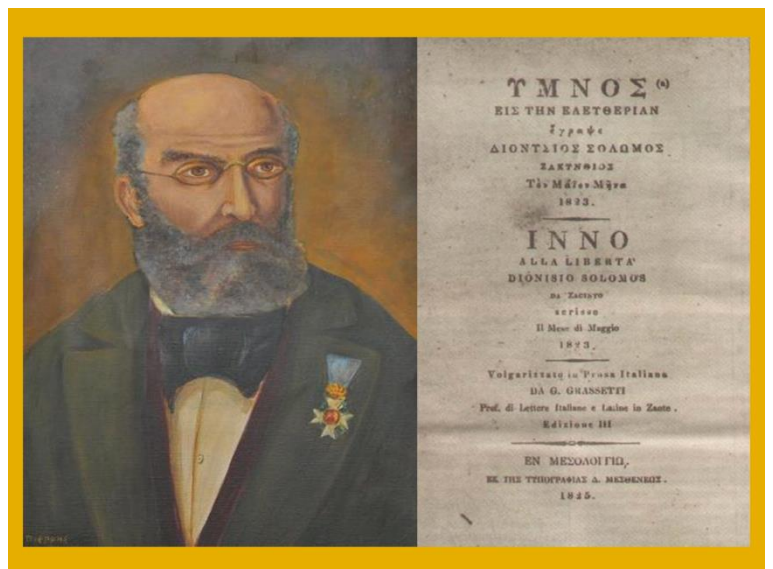
Ζακύνθου από αυτοσχέδιους μουσικούς. Παντού μικροί και μεγάλοι τραγουδούσαν και συζητούσαν με ενθουσιασμό το ποίημα.

Αφηγ. 1: Για πρώτη φορά τυπώθηκε από το τυπογραφείο του Μεσθενέα στο Μεσολόγγι τον Μάιο του 1825. Σύντομα θα ακολουθήσουν και άλλες εκδόσεις στα Ιταλικά, στα Αγγλικά, στα Γαλλικά, στα Ρωσικά και σε πολλές άλλες γλώσσες. Σημειωτέον ότι σ' αυτό ακριβώς το έργο οφείλεται η μεγάλη εκτίμηση που απολάμβανε ο Διονύσιος Σολωμός σε ολόκληρη την Ευρώπη μέχρι το τέλος της ζωής του.

Αφηγ. 2: Για την ιστορία αναφέρουμε ότι η δραστηριότητα του μεσολογγίτικου τυπογραφείου συνεχίζεται σε όλη την διάρκεια της δεύτερης πολιορκίας και σταματά στις 20 Φεβρουαρίου 1826, οπότε και καταστρέφεται από τους βομβαρδισμούς. Το βράδυ της Εξόδου, ο Μάγερ και ο Μεσθενέας πέφτουν ηρωικά μαχόμενοι.

Αφηγ. 1: Το 1828 ο «Ύμνος εις την Ελευθερίαν» μελοποιήθηκε από τον Κερκυραίο Νικόλαο Μάντζαρο, και το 1865 – ένα χρόνο μετά την ενσωμάτωση των Επτανήσων στο Ελληνικό Κράτος– θα καθιερωθεί ως ο Εθνικός μας Ύμνος. Το 1966 θα καθιερωθεί και ως Εθνικός Ύμνος της Κύπρου.

Αφηγ. 2: Ο καθένας από το μετερίζι του αγωνίστηκε για τη Λευτεριά. Άλλος με αίμα κι άλλος με μελάνι. Άλλος με ορμή κι άλλος με έμπνευση. Άλλος αγράμματος αγρότης, άλλος σπουδαγμένος κόντες. Άλλος μέσα στην πατρίδα, άλλος μακριά από αυτήν. Ο Σολωμός δεν επισκέφτηκε ποτέ στη ζωή του τη χώρα, της οποίας οι αγώνες και η γλώσσα υπήρξαν η Μούσα και το Πάθος του!

Αφηγ. 1: Γλώσσα και ελευθερία ήταν πάντα για τον Σολωμό οι δύο πλευρές του ίδιου νομίσματος. Το θέμα το θέτει επανειλημμένα στον «Διάλογό» του για τη γλώσσα. Ήδη στην αρχή του κειμένου ο Ποιητής λέει στον Φίλο του:

Χορωδός (φωναχτά): «Εκατάλαβα! Θέλεις να ομιλήσουμε για τη γλώσσα. Μήγαρις έχω άλλο στο νου μου, πάρεξ ελευθερία και γλώσσα; Εκείνη άρχισε να πατεί τα κεφάλια τα τούρκικα, τούτη θέλει πατήσει ογλήγορα τα σοφολογιατάστικα, και έπειτα

αγκαλιασμένες και οι δύο θέλει προχωρήσουν εις το δρόμο της δόξας, χωρίς ποτέ να γυρίσουν οπίσω!».

χορωδίες: Ύμνος εις την Ελευθερίαν
[μελοποίηση: Νικόλαος Μάντζαρως]

Σε γνωρίζω από την κόψη του σπαθιού την τρομερή, σε γνωρίζω από την όψη που με βία μετράει τη γη.

Απ' τα κόκαλα βγαλμένη των Ελλήνων τα ιερά, και σαν πρώτα ανδρειωμένη, χείρε, ω χείρε, Ελευθεριά!

Εκεί μέσα εκατοκίουσες πικραμένη, εντροπαλή, κι ένα στόμα ακαρτερούσες, «έλα πάλι», να σου πη.

΄Αργειε νάλθη εκείνη η μέρα και ήταν όλα σιωπηλά, γιατί τάσκιαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά.

Δυστυχής! Παρηγορία μόνη σου έμενε να λές περασμένα μεγαλεία και διηγώντας τα να κλαις.

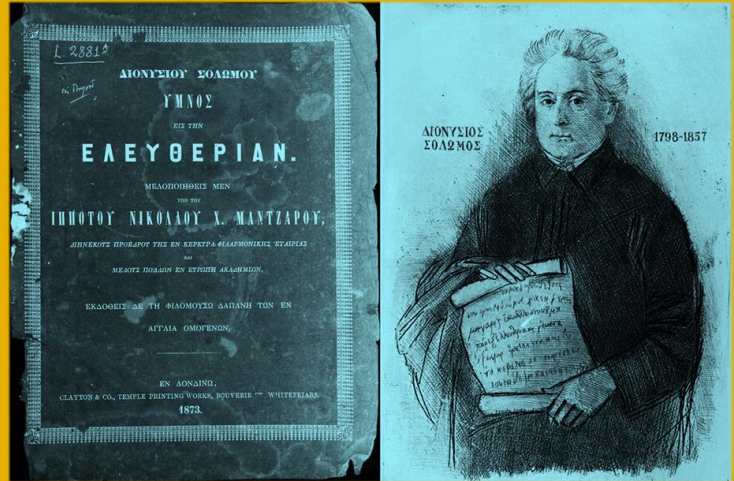
Τότε εσήκωνες το βλέμμα μες στα κλάιματα θολό, και εις το ρούχο σου έσταζ' αίμα πλήθος αίμα Ελληνικό.

Με τα ρούχα αιματωμένα ξέρω ότι έβγαίνες κρυφά να γυρεύης εις τα ξένα άλλα χέρια δυνατά.

Μοναχή το δρόμο επήρες, εξανάλθες μοναχή· δεν είν' εύκολες οι θύρες εάν η χρεία τες κOURταλεί.

Ναι· αλλά τώρα αντιπαλεύει κάθε τέκνο σου με ορμή, πού ακατάπαυστα γυρεύει ή τη νίκη ή τη θανά.

Απ' τα κόκαλα βγαλμένη των Ελλήνων τα ιερά, και σαν πρώτα ανδρειωμένη, χείρε, ω χείρε, Ελευθεριά!

Σε γνωρίζω από την κόψη του σπαθιού την τρομερή, σε γνωρίζω από την όψη που με βία μετράει τη γη.

Απ' τα κόκαλα βγαλμένη των Ελλήνων τα ιερά, και σαν πρώτα ανδρειωμένη, χείρε, ω χείρε, Ελευθεριά!

Ναι, αλλά τώρα αντιπαλεύει κάθε τέκνο σου με ορμή, πού ακατάπαυστα γυρεύει ή τη νίκη ή τη θανά.

Απ' τα κόκαλα βγαλμένη των Ελλήνων τα ιερά, και σαν πρώτα ανδρειωμένη, χείρε, ω χείρε, Ελευθεριά!

Σύνταξη και επιμέλεια κειμένου:	Λεωνίδας Κατσικαρίδης, Ελένη Κόντα, Μαρία Φωτίου
Διδασκαλία και Διεύθυνση χορωδίας:	Αναστασία Γκίνη (Χορωδία Γυμνασίου-Λυκείου) Ηρακλής Παναγόπουλος (Χορωδία Δημοτικού)
Σκηνογραφική επιμέλεια:	Κατερίνα Κουλιακιώτη
Παρουσίαση εικονογραφικού υλικού:	Βασίλης Ραπτόπουλος
Επιμέλεια και μορφοποίηση εντύπου:	Θανάσης Νευροκοπλής

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ↘ Βελουδής Γιώργος (2000), *Κριτικά στο Σολωμό*, Δωδώνη, Αθήνα
- ↘ Διονυσίου Σολωμού, *Αυτόγραφα Έργα*, επιμ. Λίνου Πολίτη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, 1964, τόμος Α΄: Φωτοτυπίες, τόμος Β΄: Τυπογραφική μεταγραφή. Βλ. και την αναθεωρημένη έκδοση Διονυσίου Σολωμού, *Αυτόγραφα Έργα*, Δεύτερη έκδοση αναθεωρημένη, Ενότητες 1-15, επιμ. Λ. Πολίτη - επιμ. 2ης έκδοσης Ελένη Τσαντσάνογλου & Αικατερίνη Τικτοπούλου, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 1998-2012.
- ↘ Πολίτης Λίνος (1985), *Γύρω στο Σολωμό*, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- ↘ Μουσείο Σολωμού και επιφανών Ζακυνθίων
<http://zakynthos-museumsolomos.gr/>
- ↘ Η Πύλη για την ελληνική γλώσσα
www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/biography.html?cnd_id=10